

That's why such conditions needed rebuilding the conception of prison activity and development of criminal executive system of Ukraine, according to a new socio-political and economic situation in the country, the coordination of these processes with the reform of other state and social institutions.

The author of this article made a conclusion that the State Penitentiary Service of Ukraine is a central executive institution whose activities are directed and coordinated by the Cabinet of Ministers of Ukraine through the Minister of Justice of Ukraine, is part of the executive power and ensures the implementation of state policy on execution of punishments.

Thus, the management system of the criminal executive system has been simplified thanks to the reforms. It has become more flexible, operative, efficient – due to the concentration of all forces and facilities in one department, including protection services, surveillance and security, it has excluded non-core functions and interference in the affairs officials, who are not directly responsible for the activities of the criminal executive system, including its economic activity.

Key words: *the historical-legal research; legislative acts; legal support; the criminal executive system, convicts.*

УДК 343.3.7.

Р. О. Мовчан

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ
У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПЕРІОД ВІДРОДЖЕННЯ
ТА РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1917–1921 рр.)**

У статті проведено детальний і всебічний аналіз регламентації відповідальності за злочини у сфері земельних відносин у період відродження та розбудови Української державності (1917–1921 рр.); виявлено характерні тенденції кримінально-правової охорони земельних ресурсів у цю історичну добу.

Ключові слова: *земля, земельні ресурси, право власності, власність на землю, кримінальна відповідальність.*

Постановка проблеми. Комплексне наукове дослідження кримінальної відповідальності за злочини у сфері земельних відносин навряд чи може претендувати на повноту та всебічність за відсутності аналізу історії її розвитку протягом усіх етапів становлення української державності. Пропоноване звернення до власної правової спадщини зумовлено тим, що «вирішення актуальних проблем, пов'язаних із реформуванням та вдосконаленням правової системи сучасної України, великою мірою залежить і від дослідження та засвоєння історичного досвіду, знання тих правотворчих процесів, які мали місце в Україні раніше» [1, с. 1]. Як слушно зауважує О.І. Бойко, корисність історичних екскурсів полягає в тому, що за їх допомогою можна уникнути односторонності й квапливості в ухваленні рішень та формулюванні висновків [2, с. 12].

У цьому контексті неабиякий науковий інтерес викликає вивчення особливостей регламентації кримінальної відповідальності за злочини у сфері земельних відносин у період українського державотворення 1917–1921 років, адже саме на цей час припали складні й неоднозначні процеси реформування правової системи, багато в чому подібні до тих, які відбуваються в сучасній Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, за винятком поодиноких кримінально-правових досліджень загального характеру, авторами яких були Е.М. Кісілюк, І.Я. Терлюк, П.Л. Фріс, у науковій літературі аналізоване питання здебільшого знаходить своє висвітлення лише на рівні підручників з історії держави та права України.

Формування цілей. Метою статті є глибокий та всебічний аналіз регламентації відповідальності за злочини у сфері земельних відносин у період відродження та розбудови Української державності (1917–1921 рр.) й виявлення характерних тенденцій кримінально-правової охорони земельних ресурсів у цю історичну добу.

Виклад основного матеріалу. Участь Російської імперії в Першій світовій війні викликала невдоволення значної частини суспільства та виступила каталізатором поглиблення й загострення давно тліючих у країні соціально-економічних і політичних конфліктів. Цей факт пояснювався як великими людськими втратами на фронтах, так і інтенсивною мобілізацією до армії великих мас селянства, що призвело до розорення та загального зубожіння значної частини населення держави. Стало очевидним, що подолання існуючих гострих соціальних протиріч було неможливим без життя самодержавною владою невідкладних дієвих заходів реагування, направлених на стабілізацію ситуації взагалі, та у сфері земельних відносин, зокрема.

Але некаптивність і нерішучість царя та його оточення, зокрема щодо вирішення земельного питання, призвели до Лютневої революції 1917 року, наслідком якої стало повалення царського режиму й перехід влади до Тимчасового уряду. Згодом у Російській імперії, існування якої добігало свого кінця, фактично виникає двовладдя, оскільки поруч із Тимчасовим урядом усе більшої сили набували більшовики. Цю ситуацію використали українські державницькі сили, які 03 березня 1917 року створили Центральну Раду, а згодом проголосили створення Української Народної Республіки (далі – УНР). Наслідком цього стало виникнення на всій українській етнічній території фактично двох форм державності – національної та радянської, боротьба між якими стала особливістю перебігу подальших революційних подій, і фактично визначала головний зміст тодішньої політичної ситуації [3, с. 38].

Утвердження радянської (умовна назва) державності в Україні базувалося на класово-космополітичних поглядах щодо організації суспільства й формування системи права. Аналізуючи процес формування радянської правової системи в Україні, дослідники наголошують, що головною особливістю останньої було те, що вона складалася як однорідна система права в більшовицькій Росії. За вдалим висловом П.П. Музиченка, це була рецепція в її найбільш простій формі – пристосування права однієї держави до умов іншої [4, с. 282].

Так, уже на I Всеукраїнському з'їзді Рад України було прийнято рішення про поширення на територію України (звичайно, уточнює П.Л. Фріс, на ті райони, що перебували під контролем більшовиків) дії декретів і розпоряджень Уряду РСФРР, які мають загальне значення для всієї Федерації. Це в повному обсязі стосувалося і питань кримінального законодавства. Серед таких актів особливе значення для кримінально-правової політики України мали «Керівні засади з кримінального права РСФРР», затверджені 12 грудня 1919 року, що згідно з рішенням Народного комісаріату юстиції України від 04 серпня 1920 року набули чинності на території України. П.Л. Фріс зазначає, що історичне значення Керівних засад полягає в тому, що вони проклали шлях від Уложень 1845 і 1903 рр., через несистематизовані норми післяжовтневого періоду (1917–1919 рр.) до першого радянського КК 1922 р. [5, с. 88, 93]. Послідовно продовжуючи політику ліквідації незалежності й самостійності України, враховуючи значення кримінально-правової політики для забезпечення досягнення мети утримання державної влади, КК УСРР створювався на основі та фактично був ідентичним КК РСФРР 1922 р. [5, с. 93].

Натомість, українські національні державні формації – УНР, Гетьманат Павла Скоропадського, УНР доби Директорії («Друга УНР») – у процесі державо- і правотворення виходили із засад захисту національних інтересів передовсім українців, тобто, намагалися зберегти національні особливості в організації державної влади й відповідно сформувавши національну правову систему [3, с. 38].

Аналізуючи кримінальне законодавство УНР доби Української Центральної Ради, слід зазначити, що воно, з одного боку, базувалося на кримінальному законодавстві Російської імперії, зі змінами, внесеними Тимчасовим урядом, а з іншого, – власних нормативних актах.

Відразу після свого утворення УНР зіткнулася з гострим земельним питанням. П.П. Захарченко з цього приводу зазначає: «Особливість земельної проблеми в Україні полягала в тому, що частина селян не мала у своїй власності або користуванні достатніх земельних площ, урожай із яких забезпечував би селянській сім'ї принаймні відтворення особистого сільськогосподарського виробництва. Іншими словами – певні

верстви населення відчували значний земельний голод ...» [6, с. 20]. Тому, як влучно зазначає Е.М. Кісілюк, коли в 1917 році в селян з'явилася нагода заволодіти шматками землі, хоча й протиправними, але безкарними способами, дилема вибору перед ними вже не стояла [1, с. 84]. Зважаючи на викладені вище обставини, а саме: гостру нестачу землі в більшості верст населення, яке проживало на території сучасної України і, як наслідок, бажання останнього будь-яким способом вирішити власну проблему безземелля, кримінально-правова охорона земельних ресурсів у той історичний період здебільшого знаходила свій вияв у нормах, що встановлювали кримінальну відповідальність за різноманітні прояви порушень прав на землю.

Так, розуміючи надзвичайну важливість ефективного захисту прав власників землі від її самовільних захоплень, масові прояви якого могли спричинити остаточний занепад народного господарства, влада УНР в офіційних роз'ясненнях до III Універсалу зазначала, що «Універсал не дозволяє ніяких самочинних захоплень земель..., бо такі захоплення неминуче зруйнують відтепер уже народне багатство та викличуть розрухи і сварки в краю і серед селянства» [7, с. 61–63]. Далі, у Поясненнях у Земельній справі, виданих 11 листопада 1917 року, вказується: «ніяких самочинних захоплень земель чи реманенту не повинно допускатись. Усіх, хто дозволяє собі порушувати встановлений порядок щодо обчислення та поділу землі, або хто сам без дозволу Комітету спокуситься на добро, яке належить всьому народові, будуть суворо покарані по закону, як грабіжники всенародньої власності» [7, с. 64]. Про заборону самовільного зайняття землі йдеться і в Циркулярі Міністерства внутрішніх справ від 04 березня 1918 року № 24 «Про основи політики УНР», у якому вказувалося: «...самочинні захвати, насильства, порушення цього закону і законних постанов земельних комітетів, з якого-б боку вони не йшли, будуть рішуче, а в разі потреби й озброєною силою припинятися, на винуватих-же накладатиметься сувора кара» [7, с. 73]. Наголосимо, що самовільне користування «благами» чужої нерухомої власності й у той час визнавалося злочином проти власності [1, с. 73].

Щоправда, декларуючи на папері боротьбу із самовільними захопленнями землі, своїми реальними кроками Центральна Рада, навпаки, ще більше їм сприяла. Зокрема, деякі положення III Універсалу надавали будь-кому можливість довільно тлумачити його положення на свій розсуд. Як зазначає Е.М. Кісілюк, неможливе селянство висловлені в Універсалі наміри сприйняло як dokonаний факт, як дозвіл на перерозподіл поміщицької землі. Селяни повсюдно захоплювали та засівали угіддя землевласників, рубали ліси, проганяли адміністрацію з поміщицьких маєтків [1, с. 86]. Крім того, прийнятий 18 січня 1918 року Земельний за-

кон, який закріплював положення про зруйнування приватної власності на землю, фактично був сприйнятий селянами як прямий заклик до самовільного захоплення поміщицьких земель [8, с. 128–130]. Загалом маємо констатувати, що прийняття аналізованого Земельного закону мало катастрофічні наслідки для розбудови української держави. За свідченням В. Винниченка, «сільський пролетаріат в обіцянки та закони про землю не вірив, більше вірячи реальним фактам», а з іншого боку, ідея «соціалізації землі» викликала обурення заможного селянства, яке «лаяло Центральну раду й агітувало на всі боки проти неї» [4, с. 237].

Слід також зазначити, що приписи згаданого вище Земельного закону від 18 січня 1918 року покладали на верховні та місцеві органи порядкування землею обов'язок здійснювати охорону природних «багацтв» землі від виснаження і вживання заходів до зросту цих «багацтв» [9, с. 39–40].

Паралельно Тимчасовий уряд також вживав заходи, спрямовані на перешкодження самовільному захопленню земель. Так, наприклад, 08 квітня 1918 року в спеціальній постанові він висловився про надання повноважень губернським комісарам діяти разом із місцевими громадськими комітетами в напрямі «негайного припинення будь-яких посягань на аграрному ґрунті проти особи та власності громадян». Для цього в розпорядження губернських комісарів виділялися військові команди. Уряд, у свою чергу, гарантував землевласникам відшкодування збитків [10, с. 33].

Як відомо, 29 квітня 1918 року з ініціативи конгресу хліборобів було створено нове державне утворення – Гетьманат «Українська держава», гетьманом якого проголошено Павла Скоропадського. У результаті на зміну республіканській соціалістичній демократії Центральної ради прийшла форма правління, близька до монархічної, неодмінним атрибутом якої завжди виступало право приватної власності на землю, відновлення якого стало одним із перших кроків нової влади.

Базовим документом гетьманського кримінального законодавства залишалася Уложення 1903 р. Проте приписи останнього часто доповнювалися, а за необхідності Гетьманат видавав власні нормативно-правові акти. Так, звертає на себе увагу, що Законом «Про право на врожай 1918 р. на території Української Держави» передбачалися земельно-правові санкції до осіб, які вчинили певні прояви безгосподарського використання земель. Зокрема, у ст. 3 зазначалось: «Ниви, приготовані власниками чи орендарями під засів буряків, але засіяні другими особами так зле, що нема надії на задовольняючий врожай, належать негайній передачі власникам чи орендарям по належності при умові видачі посліднім зобов'язань пересіву цих буряків не пізніше 9 червня» [9, с. 68]. Нормами ж ухваленого «Тимчасового закону про заходи боротьби із розрухою сільського господарства» (08 липня 1918 року) встановлювалася кримінальна

відповідальність – ув'язнення в тюрмі на строк до одного року чи примусові громадські роботи на такий же термін – за самовільне псування чи знищення посівів, а також за схилення до таких вчинків [3, с. 45].

Проте Гетьманат проіснував недовго і вже 14 грудня 1918 року гетьман зрікся влади. Того ж дня до Києва вступили частини Директорії, характеризуючи законотворчу діяльність якої, сучасні історики фактично однакостайні в тому, що вона обрала той же шлях, що й гетьман Скоропадський – шлях часткового скасування одних і відновлення чинності інших законів залежно від своїх політичних інтересів. Тому законодавство «другої» УНР загалом можна охарактеризувати як законодавство перехідного періоду, коли закони приймаються лише за необхідності «швидкого реагування» на конкретні обставини. Звідси й відсутність кодифікованих актів законодавства, зокрема, й кримінального [11, с. 156–157].

За Директорії, при якій право приватної власності на землю знову було скасовано, самовільні захоплення землі категорично заборонялись. Так, у п. «б» ст. 6 Закону «Про землю в УНР» від 08 січня 1919 року вказувалося, що на центральні та місцеві органи порядкування землею накладається забезпечення громадянами їх прав користування землею та переслідування самовільного захвату землі [12, с. 203]. Більше того: уряд, націоналізувавши, за прикладом Української Центральної Ради, землі, ліси, фабрики та заводи, боровся з їх привласненням, вирубкою та розкраданням як із злочинами проти державної власності із залученням усього державного виконавчого та законодавчого механізму [1, с. 117].

У згаданому вище Законі «Про землю в УНР» порушувалося й питання щодо охорони землі від своєрідних проявів безгосподарського використання останньої. Мається на увазі те, що в п. «в» ст. 6 аналізованого нормативно-правового акта декларувався обов'язок центральних і місцевих органів порядкування землею охороняти природні багатства землі від виснаження та здійснювати заходи, спрямовані на зростання цих багатств; а п. «а» ст. 10 допускав можливість повертати й призначати потрібні площі для громадського користування з метою охорони природних багатств землі від виснаження [12, с. 203, 205].

Не залишилися осторонь спроб розбудови української державності й патріотично налаштовані сили Західної України. Останні, скориставшись сприятливою політичною кон'юнктурою і, зокрема, виданим Карлом I Маніфестом від 16 жовтня 1918 року про дозвіл створення своїх представницьких органів у коронних землях, утворили Українську Національну Раду на чолі з Є. Петрушевичем, яка за короткий історичний період спромоглася створити національну державу – 09 листопада 1918 року за рішенням Української Національної Ради вона стала називатися Західно-Українська Народна Республіка (далі – ЗУНР). Однак, як на цьому акцент-

тує увагу П.Л. Фріс, через обмаль часу керівництво ЗУНР навіть не намагалося проводити власну кримінально-правову політику й на території ЗУНР продовжувало діяти старе австрійське кримінальне законодавство, пристосоване до нових умов [5, с. 84–86]. За таких умов регламентація відповідальності за земельні правопорушення здебільшого знаходила свій вияв безпосередньо в актах земельного законодавства.

Так, 14 квітня 1919 року було ухвалено Закон про земельну реформу, який регламентував націоналізацію поміщицьких, монастирських, церковних земель, а також земель різних установ. Цим законом передбачалися доволі суворі покарання за порушення процесу проведення «впорядкування» земельної справи, зокрема, й за самовільне зайняття землі. Так, ст. 21 Закону надавала місцевій владі право ув'язнювати на шість місяців, а також додатково штрафувати на суму до 10 000 крон за самовільне захоплення землі [4, с. 271].

Утім, підсумовуючи інформацію про кримінально-правовий захист права на землю в цей історичний період, варто погодитися з О.В. Волох: «За умов, коли в Україні неодноразово змінювалися різні влади, через її територію кілька разів прокочувалися воєнні дії, коли не цінувалися ні людське життя, ні майно, насильницьке захоплення та нищення якого стали повсякденною практикою воюючих сторін, кримінальний закон фактично не діяв, хоча національні уряди України й робили спроби законодавчо, у тому числі в кримінально-правовому порядку, захистити власність від протиправних посягань, але реально, в силу об'єктивних і суб'єктивних причин, інтереси власників захищені не були» [13, с. 10–11].

Багато істориків схиляється до думки, що саме невирішеність земельного питання в підсумку стала чи не найголовнішим фактором поразки українських державницьких сил у боротьбі за владу в Україні проти більшовиків, котрі заручилися підтримкою селян за допомогою обіцянок розподілити землю між ними одразу після встановлення своєї влади. Однак, прийшовши до влади, замість обіцяного розподілу землі більшовики ухвалили цілу низку нормативно-правових актів, які спочатку проголосили (прийнятий II Всеросійським з'їздом Рад Декрет «Про землю» від 08 листопада 1917 року, постанова РНК РСФРР «Про перехід землі в розпорядження земельних комітетів» від 05 листопада 1917 року, схвалене II Всеукраїнським з'їздом Рад «Тимчасове положення про соціалізацію землі (Закон)» від 19 березня 1918 року), а згодом остаточно закріпили скасування приватної власності на землю (Конституція УСРР 1919 р. (п. «а» ст. 3), Земельний кодекс УСРР 1922 р.). Зокрема, у ст. 2 Земельного кодексу УСРР проголошувалося, що «все землі в пределах УССР, в чем бы ведении они не состояли, составляют собственность Рабоче-Крестьянского государства» [14, с. 3], а ст. 26 проголошувала забо-

рону купівлі, продажу, заповіту чи дарування, а також застави землі. Прикметно, що безпосередньо в ст. 26 зазначалось, що до осіб, винних у порушенні зазначених у ній приписів, застосовується покарання в кримінальному порядку; а крім того, такі особи позбавляються тієї землі, якою користуються.

Висновки. На підставі всього вищезазначеного ми можемо констатувати, що незважаючи на те, що всі державні утворення, які існували на території сучасної України в 1917–1921 роках, приділяли значну увагу регламентації відповідальності за злочини у сфері земельних відносин, жодне з них, через ті чи інші об'єктивно-суб'єктивні фактори, так і не спромоглося забезпечити ефективну кримінально-правову охорону земельних ресурсів, що в підсумку стало одним із вирішальних чинників поразки українських державницьких сил у боротьбі за владу в Україні.

Використані джерела:

1. Кісілюк Е. М. Кримінальне законодавство в період українського державотворення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Кісілюк Едуард Миколайович. – К., 2003. – 208 с.
2. Бойко А. И. Римское и современное уголовное право / А. И. Бойко. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 257 с.
3. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права : [навчальний посібник] / І. Я. Терлюк. – Львів : Ліга-Прес, 2007. – 92 с.
4. Музиченко П. П. Історія держави і права України : [навч. посіб.] / П. П. Музиченко. – [6-те вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 471 с.
5. Фріс П. Л. Нарис історії кримінально-правової політики України : [монографія] / П. Л. Фріс. – [За заг. ред. М. В. Костицького]. – К. : Атіка, 2005. – 124 с.
6. Захарченко П. П. Селянська війна в Україні: рік 1918 / П. П. Захарченко. – К. : ЗАТ «Нічлава», 1997. – 188 с.
7. Клунний Г. В боротьбі за селянство. Земельне законодавство контрреволюційних урядів за час революції на Україні / Г. Клунний. – Х. : Радянський селянин, 1926. – 180 с.
8. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали : у 2 т. – К. : Наукова думка, 1997. – Т. 2. – 424 с.
9. Хрестоматія з історії держави і права України : [навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.] : [у 2 т.] / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький ; за ред. В. Д. Гончаренка. – К. : Ін Юре, 1997. – Том 2. Лютий 1917 р. – 1996 р. – 800 с.
10. Історія держави і права України : [підручник] : [у 2-х т.] / за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка ; [кол. авт. : В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін.]. – К. : Ін Юре, 2003. – Т. 2. – 2003. – 580 с.
11. Копиленко О. Л. Держава і право України. 1917 – 1920 : [навч. посібник] / О. Л. Копиленко, М. Л. Копиленко. – К. : Либідь, 1997. – 208 с.

12. Заріцька І. М. Земельне законодавство доби української революції 1917 – 1921 рр. : [монографія] / І. М. Заріцька. – [За заг. ред. І. Б. Усенка]. – К. : Атіка, 2010. – 240 с.

13. Волох О. В. Історія кримінально-правової боротьби з посяганнями на власність в Україні (1917–1920 роки) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / О. В. Волох. – К., 2002. – 20 с.

14. Земельный кодекс УССР, принятый 3-й Сессией ВУЦНК VI созыва 16-го октября 1922 г. и утверждённый в окончательной редакции Президиумом ВУЦНК 29 ноября 1922 г. – Х. : Издание Народного Комиссариата Юстиции, 1922. – 132 с.

Мовчан Р.А. Уголовно-правовое противодействие преступлениям в сфере земельных отношений в период возрождения и становления Украинской государственности (1917–1921 гг.)

В статье осуществлен детальный и всесторонний анализ регламентации ответственности за преступления в сфере земельных отношений в период возрождения и становления Украинской государственности (1917–1921 гг.); выявлены характерные тенденции уголовно-правовой охраны земельных ресурсов в эту историческую эпоху.

Ключевые слова: *земля, земельные ресурсы, право собственности, собственность на землю, уголовная ответственность.*

Movchan R.O. Criminal legal counteraction to crimes in the sphere of land relations in the period of revival and development of Ukrainian statehood (1917–1921)

In the article the deep and comprehensive analysis of the regulation of responsibility for crimes in the sphere of land relations in the period of revival and development of Ukrainian statehood (1917–1921), characterized and identified trends criminal protection of land in this historic day.

In particular, it was found that for all state formations existed in the territory of ethnic Ukraine in the analyzed period of time, a feature of criminal law combating crimes in the sphere of land relations is that the criminal law, it is intended to provide, based on one hand, imperial criminal law, and the other – their own regulations that are largely accepted depending on the political interests of the ruling elite. Moreover, the trend indicated as concerned land that previously belonged to the Russian Empire, and areas that until recently were part of the Austrian Empire.

It was also found that whether or abolished private ownership of land, is again restored, criminal legal protection of land in the historical period are mostly found its expression in the norms that establish criminal responsibility for the various manifestations of human rights on the ground. Although it noted that some legal norms for determined responsibility for some displays Wasteful use of lands in the modern sense of the term.

In conclusion states that despite the fact that all governmental entities that existed on the territory of Ukraine in 1917–1921 years, considerable attention was paid to the regulation of responsibility for crimes in the sphere of land relations, none of

them, because of various factors, and failed to provide effective criminal law protection of land resources, which eventually became one of the decisive factors of nation defeated Ukrainian forces in the struggle for power in Ukraine.

Keywords: *land, ownership, proprietary, criminal liability.*

УДК 343.97

А.С. Петрова

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН

У статті здійснено наукове дослідження сутності корупції як соціально-правового явища. Комплексно розглянуто корупцію як багатоаспектне соціальне явище, що є своєрідним відображенням політичних, економічних, ідеологічних та інших соціальних явищ і процесів, які мають місце у суспільстві та державі, і є результатом недосконалого функціонування державних та суспільних інститутів, закономірною реакцією членів суспільства на вади суспільного розвитку. Розкрито зміст корупції як соціального явища, пов'язаного із внутрішнім світом чиновників, які переходять межу моральності на деякий час або залишаються за цією межею назавжди. Проаналізовано корупцію як певну систему, особливу інфраструктуру повсякденних взаємовідносин, до якої входять представники всіх органів влади. Сформульовано позицію автора щодо визначення корупції як соціального явища, що охоплює всю сукупність діянь, пов'язаних із неправомірним використанням особами наданої їм влади та посадових повноважень для задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших правопорушень, що створюють умови для вчинення корупційних діянь або їх приховування.

Ключові слова: *корупція, влада, чиновник, злочин, хабар, неправомірна вигода.*

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ століття світова спільнота визнала, що корупція є глобальною проблемою кожної країни, а в Україні вона стала однією із загроз національної безпеки та демократичного розвитку держави. Для активної та дієвої боротьби з корупцією й повного її викорінення зі суспільного життя українців існує нагальна потреба в з'ясуванні сутності корупції, її історії, основних ознак та характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед учених-юристів питання корупції досліджувалися в працях В.О. Глушкова, О.О. Дудорова, В.П. Корж, М.І. Мельника, Л.М. Москвич, І.В. Назарова, А.І. Редьки та інших, проте значна поширеність її проявів на всіх рівнях життєдіяльності держави й суспільства безумовно свідчить про необхідність активізації роботи з подолання її причин та наслідків. Важливість комплексного підходу, усебічного врахування як правових, так і суміжних соціальних чинників на шляху протидії корупції обумовили актуальність представленої праці.

Формування цілей. Метою наукової статті є дослідження корупції як соціально-правового феномена.